

Bonaventura Bouše
Odkaz a vzpomínky

Bonaventura Bouše
Odkaz a vzpomínky

JAN RÜCKL
PETR ŠTICA
editoři

Vyšehrad 2009

Sborník vznikl za plné finanční podpory
Grantové agentury Univerzity Karlovy v Praze,
číslo grantu 110107.

© Vyšehrad, 2009

Editoři © Jan Růckl a Petr Štica, 2009

ISBN 978-80-7021-998-0

Obsah

Úvodem <i>Jan Rüchl, Petr Štica</i>	9
---	---

Život a odkaz

Nástin života Zdeňka Bonaventury Boušeho OFM <i>Jan Rüchl</i>	13
Kniha hořké lásky <i>Lenka Karfíková</i>	23
Život a dílo Zdeňka Bonaventury Boušeho OFM a jeho recepce v literatuře publikované po roce 1990 <i>Petr Štica</i>	34
Prorocké hlásání a nárok Kristovy pravdy. Poslání Bonaventury Boušeho v české církvi druhé poloviny 20. století <i>Tomáš Petráček</i>	65
Zdeněk Bonaventura Bouše a liturgie <i>Václav Konzal</i>	82

Vzpomínky

Václav Cigler: Otevření	93
Jan Heller	95
Ivan Medek	98
Václav Malý	100
Benedikt Holota: Bonaventura Bouše OFM – bratr mezi bratřími	104
Tomáš Halík	111
Hana Hlaváčková	116
Jaroslav Vrbenský: Působení Bonaventury Bouše v Záběhlicích	118
Václav Ventura: Čemu jsem se naučil	120
Zdeněk Bárta: Bonyho communio	122
Pavel Ondráček: U Pánova stolu s Bonaventurou Boušem	127
Benedikt Holota: Řeč pro bratra Bonaventuru	129
Václav Cigler: Stopa po člověku	133

Texty a kázání

Sv. František a tvorstvo (1947)	137
Každý z nás (1948)	139
Co s utrpením? (1948)	141
Maria, veď nás k slávě (1948)	142
Pokoj a meč (1948)	145
Překlad I. preface za zemřelé (1948)	147
Obnova eucharistické modlitby v západním obřadu (1968)	149
K liturgické výuce na našich theologických fakultách (1969)	159
Mešní řád nového Římského misálu (1969)	165
Kázání (1973)	180
1. neděle adventní	181
2. neděle adventní	185
3. neděle adventní	187
4. neděle adventní	190
Narození Páně	193
Překlad Sluneční písně svatého Františka	199
O autorech	201

Františkánský kněz a teolog Zdeněk Bonaventura Bouše je bezpochyby nepřehlédnutelnou osobností české církve 20. století. Je mj. autorem nejen pozoruhodných teologických statí, ale i jedním z překladatelů liturgických textů do češtiny. V každém případě je jeho hlas autentickým hlasem křesťana, který v církvi a s církví prožil obě totality minulého století, hlasem, jež není možné přeslechnout.

Sborník, který držíte v rukou, si klade za cíl připomenout a přiblížit prostřednictvím několika různorodých textů tuto osobnost i těm, kteří ji sami nezažili. K jeho vydání přispěl i zájem těch, kdo se nemohli z různých důvodů účastnit vzpomínkového večera na Bonaventuru Boušeho, jenž se konal rok po jeho smrti 28. dubna 2003 z iniciativy studentů Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy a pod záštitou České křesťanské akademie ve zcela zaplněném kostele sv. Vojtěcha v pražských Dejvicích.

Knížka se skládá ze tří částí: z odborných úvah o Boušeho díle, ze vzpomínek na něj a z několika jeho obtížně dostupných textů a dosud nepublikovaných kázání. Ke vzpomínkám proneseným v rámci onoho večera je přiřazeno ještě několik dalších z pera jiných autorů. Většina těchto textů je přepisem zvukového záznamu a zachovává si proto některé charakteristiky mluveného slova. Za vzpomínku svého druhu lze považovat i dvě kresby Václava Ciglera, v jehož domě našel Bouše útočiště v posledních letech svého života. Do závěrečné části jsme zařadili i několik autorových kratších článků z poválečných čísel časopisů Serafínský prapor a Logos, abychom naznačili povahu a vývoj jeho teologické orientace. Ke vzpomínkovým textům je přiřazena i homilie Benedikta Holoty OFM, kterou pronesl při posledním rozloučení se svým řádovým bratrem.

Doufáme, že se tato publikace stane skromným, ale pravdivým příspěvkem k poznání tohoto neobyčejného svědka víry. Upřímný dík patří všem autorům za svolení k uveřejnění jejich textů.

15. července 2009

Jan Rückl, Petr Štica

Život a odkaz

Nástin života Zdeňka Bonaventury Boušeho OFM

Jan Rückl

Zdeněk Bouše se narodil 16. května 1918 v Plzni. Jako syn vojáka z povolání rozhodnutím studovat teologii své okolí nemálo překvapil. Již ve čtyřiaadvaceti letech byl v roce 1942 v Praze ordinován ke kněžské službě. Během války pak vystřídal několik kaplanských míst převážně na venkově pražské arcidiecéze. Už během těchto prvních let pastoračního působení „měl nápady, které běžely mimo hlavní cesty“.¹ Možná už v době studií uvažuje Bouše o řeholním životě a důvodem pro volbu františkánského společenství bylo asi to, že františkáni za svou řeholi považují celé evangelium. Přesně toto koresponduje s jeho – tolika svědky dosvědčenou – láskou k bibli, s jeho spiritualitou poctivého ponoření do Písma, s jeho spiritualitou kazatele.² Na jaře roku 1946 vstoupil tedy Bouše v Praze do Řádu bratří menších³ a přijal jméno Bonaventura. Noviciát vykonal v Hájku u Prahy, poté pokračoval ve studiích na Univerzitě Karlově a spolupracoval s Janem Evangelistou Urbanem v jeho Apoštolátu třetího řádu svatého Františka.⁴ Pozoruhodné je, že ačkoli sám ještě nesložil věčné sliby, zastupoval v této době nemocného magistra noviců.

Jediný den mohl žít v klášteře po složení slavných slibů 12. dubna 1950.⁵ Následující noci byl v rámci „Akce K“ spolu se

¹ Antonín BRADNA, *Zaradoval jsem se... Útržky ze života*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2002, s. 126–127.

² Srov. např. Václav MALÝ, Jan JANDOUREK, *Cesta za pravdou*, Praha: Portál 1997, s. 25.

³ *Testimonium professionis solemnitis* ze dne 12. 4. 1950, archiv Konventu Panny Marie Sněžné na Novém Městě, bez signatury.

⁴ Apoštolát vznikl na půdě františkánského třetího řádu na přelomu dvacátých a třicátých let 20. století. Soustředil se na sociální a apoštolskou práci zvláště v tzv. pražských koloniích, což byly nouzové přístřešky chudých lidí.

⁵ *Testimonium professionis solemnitis* ze dne 12. 4. 1950, archiv Konventu Panny Marie Sněžné na Novém Městě, bez signatury.

všemi řádovými bratry zatčen. Následovalo období internace v koncentračních klášterech, naposledy v Želivě, kde byli soustředěni režimu zvláště nebezpeční duchovní. Po zrušení tohoto zařízení v roce 1956 odešel do Prahy. Protože neobdržel státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti, pracoval jako průvodčí a řidič tramvaje.

Zhruba v polovině šedesátých let došlo v jeho životě k zásadnímu zlomu, který pamětníci většinou nazývají „Bonaventurovo obrácení“. Podle svých slov až do této změny postojů lpěl na strukturách a naukových formulacích tridentského a prvního vatikánského koncilu. Později sám sebe přirovnal k přívržencům arcibiskupa Marcela Lefebvra. Na druhý vatikánský koncil pohlížel zpočátku s nedůvěrou, ale během bolestivého vnitřního procesu ho přijal. Tento vnitřní přerod znamenal opuštění mnohých zdánlivých jistot, jednoznačných řešení a předem připravených odpovědí, které nabízela předkoncilní církev. Byl vykročením do neznáma. Krize mu přinesla vnitřní osvobození od skličujícího poznání, že snaha přivést odpadlíky všeho druhu zpět do lůna potridentské římskokatolické církve nikam nevede a že pastorece, jejíž metodou byla přesná aplikace předem daných prostředků a řešení, lidem více škodí, než pomáhá. Tato krize znamenala přechod od starých vnějších forem, které ovšem v jeho podání nikdy nebyly mechanické a bezduché, k převzetí aktivní odpovědnosti za budoucnost církve a lidí, kterým jejím jménem sloužil.⁶

Podnětů k tomuto „obrácení“ bylo více. Jistě hrála roli již zhruba jedno desetiletí trávající zkušenost obyčejného pracujícího člověka. Bezprostřední pohnutkou ale bylo setkávání se stu-

⁶ Srov. Zdeněk Bonaventura BOUŠE, *Epilegomena*, Praha: OIKOYMENH 2000 s. 16–17, 108 (dále jen *Epilegomena*); TÝŽ, Odpověď na jeden dopis, in: *Via. Časopis pro teologii 1 (1970)*, s. 18; Václav MALÝ, Josef BERÁNEK, *K hledání pravdy patří pokora*, Praha: Portál 2002, s. 17; Jan SOKOL, Josef BERÁNEK, *Nebát se a nekrást*, Praha: Portál 2003, s. 52, 118; Jiří HANUŠ, Editorial, in: *Teologický sborník 2 (2002)*, s. 1; Pavel HRADILEK, *Za Zdeňkem Bonaventurou Bouše*, in: *Getsemany 5 (2002)*, <<http://www.getsemany.cz/index.asp?c=368>> [2008-03-31].

dentkou Marií Bajerovou, kterou Bouše více než rok duchovně doprovázel od propuknutí těžké nemoci až do předčasné smrti v červnu 1966.⁷ Koncil tedy nebyl vlastním impulzem, ale spíše zpětným potvrzením toho, k čemu sám postupně dospěl.

Uvolňování politických poměrů v druhé polovině šedesátých let znamenalo pro Boušeho „nejplnější období života“.⁸ Už od roku 1967 tvořil spolu s knězem Miloslavem Mášou⁹ a lingvistou Václavem Konzalem tzv. pražskou překladatelskou skupinu, která pro Českou liturgickou komisi překládala do češtiny stěžejní pokoncilní liturgické texty, vyjma biblických. Všichni tři členové pracovali celých deset let bez nároku na honorář. Scházeli se zpravidla dvakrát týdně ve svém volném čase, tedy v noci. Přestože jejich práce podléhala při schvalování změnám, které nemohli ovlivnit, a přestože nepřekládali všechny texty,¹⁰ jsou to právě oni, kdo přispěli k vytvoření moderní liturgické češtiny.

V té době se Boušemu také otevřela cesta k zúročení jeho nemalých znalostí v oblasti umění, zejména křesťanské ikonografie. Pro kolegy v obou níže zmíněných institucích bylo přínosem především propojení jeho uměnovědné a teologické erudice i laskavost, s níž své vědomosti ostatním předával.¹¹ V květnu 1966 přijal místo správce depozitáře starého umění v Národní

⁷ Toto tvrzení se zakládá na svědectví J. Stojánkové (Zvukový záznam rozhovoru s J. Stojánkovou, V. Konzalem a M. Pulcem ze dne 24. 2. 2005, archiv autora) i např. T. Halíka, srov. jeho příspěvek v tomto sborníku.

⁸ Srov. Zdeněk Bonaventura BOUŠE, *Pokus o katolickou liturgiku*, Praha – Vokovice: samizdat 1981, s. XVIII.

⁹ ThLic. Miloslav Máša, nar. 1928, ordinován 1952, zemřel 1986. Více o něm Václav KONZAL, Hrstka vzpomínek na Miloslava Mášu, in: Lenka KARFÍKOVÁ, Alois KŘIŠŤAN, Josef KURÉ (eds.), *„Život se tvoří z přítomné chvíle“*. Česká katolická teologie po druhé světové válce, Brno: CDK 1998, s. 103–111; Václav KONZAL, Miloslav Máša – člověk a kněz, in: *Universum. Revue české křesťanské akademie 4 (2006)*, s. 46–47. Knižně vyšly ve třech svazcích *Homilie Miloslava Máši. Rok A, B, C*, Praha: Sít 1996.

¹⁰ Především orace liturgického mezidobí překládala tzv. moravská překladatelská skupina. Její práci podrobil Bouše tvrdé kritice v dopise, který adresoval sekretáři liturgické komise. Srov. *Epilegomena*, s. 51–53.

¹¹ Srov. Hana HLAVÁČKOVÁ, Zemřel Fr. Bonaventura Bouše, OFM, in: *Bulletin Uměleckohistorické společnosti v českých zemích 1 (2002)*, s. 12–13.

galerii a na sklonku roku 1967 si ho vyžádal ředitel Ústavu teorie a dějin umění Československé akademie věd na místo asistenta oddělení vědeckých informací.

Uvolnění politických poměrů mu přineslo také státní souhlas k výkonu kněžské služby. Od května 1969 směl vedle civilního zaměstnání působit jako výpomocný duchovní na Petřinách a u Panny Marie Sněžné. Tento kostel byl ale pro svou polohu v centru města shledán státními orgány nevhodným. Vítanou záminkou k přeložení na pražskou periferii se zřejmě stalo rozloučení s knězem Dr. Antonínem Mandlem, konané v březnu 1972 v kostele sv. Kříže Na Příkopěch.¹² Bouše, který tehdy eucharistii předsedal, přenechal kazatelskou službu profesoru evangelické teologické fakulty Josefu Smolíkovi a tato bohoslužba, jak vzpomíná Josef Petr Ondok, se tak stala manifestem skutečného ekumenického životního společenství.¹³

Od 1. dubna 1972 sloužil tedy Bouše ve filiálním kostele hostivařské farnosti v Záběhlicích.¹⁴ Společenství, které se tam necelé dva následující roky scházelo k nedělním večerním bohoslužbám, vznikalo na základě přátelských vazeb už dříve, když Bouše působil u Panny Marie Sněžné. Silným pojítkem byla jistě společná liturgie pokání a typická pro tuto obec byla ekumenická otevřenost.

Prací v Akademii věd a kněžskou službou v hodnosti výpomocného duchovního Boušeho činnost v této době zdaleka nekončila. Spolu s např. Antonínem Mandlem, Jiřím Reinsbergem, Václavem Dvořákem a dalšími se věnoval pastoraaci pražských studentů,¹⁵ podílel se na přednáškovém cyklu *Živá teologie*, který pro veřejnost pořádala pražská apoštolská admi-

¹² Josef Petr ONDOK, Antonín Mandl – kněz a teolog, in: Lenka KARFÍKOVÁ, Alois KŘIŠŤAN, Josef KUŘE (eds.), *cit. dílo*, s. 51. Zvukový záznam rozhovoru s J. Vrbenským ze dne 28. 2. 2005, archiv autora.

¹³ Jiří HANUŠ, *Mezi tradicí a reformou. Rozhovory o moravském katolicismu ve 20. století*, Brno: CDK 2002, s. 166–167.

¹⁴ *Oběžník apoštolské administratury pražské arcidiecéze 4 (1972)*.

¹⁵ Srov. Tomáš HALÍK, Jan JANDOUREK, *Ptal jsem se cest*, Praha: Portál 1997, s. 74.

nistratura ve spolupráci s redakcí časopisu *Via* a litoměřickou bohosloveckou fakultou.¹⁶ Účastnil se proslulých ekumenických seminářů v Jirchářích, byl členem redakční rady nově založeného teologického měsíčníku *Via*, který nahradil prorežimního *Duchovního pastýře*.

Na litoměřické fakultě byl učitelem liturgiky, kterou přednášel pod zorným úhlem eklesiologie. Dále pracoval v Teologické komisi zřízené při Sboru ordinářů ČSR.¹⁷ Byl také členem smíšené teologické komise, kterou z podnětu kněze Antonína Mandla v lednu 1970 založili pražský biskup František Tomášek a Synodní rada Českobratrské církve evangelické. Spolu s Josefem Zvěřinou se Bouše v říjnu 1971 zúčastnil 17. synodu česko-bratrské církve evangelické. Oba působili jako poradci Antonína Mandla.¹⁸

V této době napsal Bouše stať nazvanou „Naděje katolictví v zemích českých“, v níž si nestěžuje na stálý a opět sílící útlak komunistickou státní mocí, ale snaží se uvnitř církve odkrýt to, co oslabuje věrohodnost jejího svědectví. Největší nedostatek vidí v tom, že církev nehodlá přizpůsobit své chování včetně liturgického tomu, aby pravdivě vyjadřovalo její diasporní situaci a neméně pravdivě vypovídalo o jejím vtěleném Pánu, který žil pro svět, nikoli pro sebe. Protože vydavatelství Katolické charity zrušilo v září 1970 měsíčník *Via*, směl být tento text uveřejněn následujícího roku v lednovém čísle obnoveného časopisu *Duchovní pastýř*.¹⁹ Jeho podstatně rozšířená verze se spoluautorstvím dr. Jiřího Němce vyšla o rok později i v mezinárodním

¹⁶ Srov. Václav MALÝ, Jan JANDOUREK, *cit. dílo*, s. 22; srov. též např. plán přednášek tohoto cyklu, in: *Oběžník apoštolské administratury pražské arcidiecéze I (1969)*, příloha.

¹⁷ O její činnosti viz Vojtěch NOVOTNÝ, *Teologie ve stínu. Prolegomena k dějinám české katolické teologie druhé poloviny 20. století*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum 2007, s. 152–164.

¹⁸ Jaroslav VRBENSKÝ, Antonín Mandl – teolog českého ekumenismu, in: Lenka KARFÍKOVÁ, Alois KŘIŠŤAN, Josef KUŘE (eds.), *cit. dílo*, s. 57–58.

¹⁹ *Duchovní pastýř. Měsíčník katolického duchovenstva I (1971)*, s. 11–13.

teologickém časopise *Concilium*.²⁰ Tento text vyvolal polemiku,²¹ o jejichž důsledcích se zmíníme níže.

V roce 1972 otiskla evangelická *Křesťanská revue* článek o podstatě katolicity, kterou Bouše nenachází v plnosti nauky, ale v přechodném charakteru vzájemně se respektujících a tím jednotných církví, jež jsou na cestě, kterou vytyčil Kristus svou velikonoční událostí, k eschatologickému naplnění spásy.²² Při této cestě za Kristem křesťané postupně objevují a formulují i svou nauku. Pro církev je smrtelným nebezpečím, pokud zapomene, odkud přichází a kam jde, a nalezne odpočinutí sama v sobě.²³ V roce 1975 otiskl časopis *Kostnické jiskry* jeho článek o chybném překladu dvacátého třetího verše dvacáté kapitoly Janova evangelia.²⁴

S postupující normalizací nastal pro Boušeho čas postupného zbavování jednotlivých aktivit. Z theologické komise, které předsedal českobudějovický biskup Josef Hlouch, byl Bouše vyloučen nikoli světskou mocí, ale církevními představenými už v roce 1971. Příčinou byl zmíněný článek „Naděje katolictví v zemích českých“. Na znamení solidarity brzy nato z komise vystoupili kněží Antonín Mandl a Josef Petr Ondok. Ten k tomu později poznamenal: „Dostal jsem se do ostrého sporu s budějo-

²⁰ Jiří NĚMEC, Zdeněk Bonaventura BOUŠE, Die Frage der Kirchenreform in den böhmischen Ländern, in: *Concilium. Internationale Zeitschrift für Theologie* 3 (1972), s. 213–217.

²¹ Kazimír VEČERKA, „Naděje katolictví v zemích českých“, in: *Duchovní pastýř. Měsíčník katolického duchovenstva* 4 (1971), s. 58–59. Negativně reagoval také K. Vadlejch, pozitivně jménem kněží zábřežského děkanátu E. Pepřík, dále J. P. Ondok, J. Konzal. Tyto reakce byly shrnuty pod nadpis: ... a dopisy čtenářů, in: *Tamtéž* 5 (1971), s. 78–79.

²² Zdeněk Bonaventura BOUŠE, Věřím v svatou církev obecnou, in: *Křesťanská revue* 3 (1972), s. 50–52. Text také pod názvem Věřím svatou církev obecnou, in: *Epilegomena*, s. 23. Srov. dále TÝŽ. Jak naložit se svým dědictvím, in: *Getsemany* 6 (2000), <<http://www.getsemany.cz/index.asp?c=52>> [2008-03-31].

²³ Srov. TÝŽ, Věřím v svatou církev obecnou, in: *Křesťanská revue* 3 (1972), s. 51.

²⁴ TÝŽ, K ekumenickému překladu Jan 20, 23, in: *Kostnické jiskry* 4 (1975), s. 2. Text také in: *Epilegomena*, s. 47.

vickým biskupem J. Hlouchem, když jsem vystoupil z teologické komise, jejímž vedením byl on pověřen. Důvodem byl způsob vyloučení z této komise františkána B. Bouše, liturgisty, který byl určen pro přednášení liturgické vědy na teologické fakultě. Biskup s ním ani osobně nejednal, ale pouze mu vzkázal své rozhodnutí, k němuž dospěl pravděpodobně proto, že Boušeho názory byly příliš progresivní. Konkrétní záminkou byl Boušeho článek ‚Naděje katolictví v zemích českých‘ uveřejněný v časopise *Via*. Kromě mne protestovali i další členové komise, např. A. Mandl a J. Zvěřina. Tento konflikt mne velice mrzel, neboť i biskup Hlouch byl obětí perzekuce komunistickým režimem, tak jako my. Ale ani po mnoha letech se nedomnívám, že jsem tehdy měl jednat jinak.“²⁵

Velmi ostrý a zároveň smutný komentář uvedené události nacházíme v Mandlově korespondenci: „Nakonec v krajním případě se cítím vázán se postavit za autora a složit různé funkce“.²⁶ A dále: „... bolest, kterou mám tyto poslední dny. Byl ti znám článek Bonaventury v Duchovním pastýři. Pokládal jsem celou věc po dobrozdání patřičné teologické komise za vyřízenou. Ale k překvapení všech poctivých lidí byl náhle vyloučen způsobem, který je nechutný, že je mi až z toho fysicky špatně. Zcela bez vědomí komise na čísi autoritativní zákrok shůry. Zažil jsem už řadu vulgarit ve svém životě, ale takovou snad ještě ne.“²⁷ „Případ Bouše dokonce způsobil svolání mimořádné schůzky ordinářů (...) Běží o mnoho, je to tak zvaný ‚případ‘ a myslím, že to snad zabrání něčemu, co bych nazval tak trochu intelektuálně nerezistentní vilifikace.“²⁸

Celá událost je záračející také proto, že komise provedla rozbor článku a dospěla ke stanovisku, že „článek neobsahuje omyly proti víře, k sankcím proti autorovi není důvod, text je jakožto ‚profetická výzva burcující k zamyšlení‘ vítán, přestože bylo

²⁵ Jiří HANUŠ, *cit. dílo*, s. 150.

²⁶ Centrum dějin české teologie UK KTF, fond Antonín Mandl IV, kart. 1, sl. Rood, dopis Roodovi z 11. 3. 1971.

²⁷ Tamtéž, dopis Roodovi z 14. 10. 1971.

²⁸ Tamtéž, dopis Roodovi z 26. 10. 1971.

mnoho čtenářů pobouřeno a některé formulace nejsou odborně přijatelné nebo jednoznačné.²⁹

V červenci 1970 rada litoměřické fakulty opět jednomyslně schválila žádost o prodloužení Boušeho pověření k pedagogickému působení.³⁰ Ministerstvo kultury a informací ale tentokrát nevyhovělo³¹ a Bouše se musel po necelých čtyřech semestrech už navždy vzdát možnosti věnovat se teologii na akademické půdě.³² Po odstranění ředitele Ústavu teorie a dějin umění dal v červenci 1972 výpověď a vrátil se do Národní galerie.³³

Státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti mu byl odňat po necelých pěti letech kněžské služby k poslednímu dni roku 1973,³⁴ aniž by se jeho biskup alespoň formou odvolání za svého kněze postavil.³⁵ Nebylo možné, aby se celé záběhlické společenství scházelo tajně někde v bytech a jeho členové se o to ani

²⁹ Vojtěch NOVOTNÝ, *cit. dílo*, s. 160. Tam viz další podrobnosti o projednávání článku teologickou komisí.

³⁰ Kopie dopisu č.j. 449/1969–70 ze dne 1. 7. 1970, archiv UK KTF, fond E – 2 Externí profesori.

³¹ Dopis č.j. 13674/70–III ze dne 23. 9. 1970, archiv UK KTF, fond E – 2 Externí profesori.

³² Srov. dopis na rozloučenou adresovaný studentům litoměřické fakulty, in: *Epilegomena*, s. 16–20.

³³ „V obou institucích po něm zůstala dokonalá, inteligentně utříděná evidence, ať ve sbírce fotodokumentace rukopisů v akademickém ústavu nebo starých obrazů a ikon Národní galerie, opravující chybná ikonografická určení a přinášející nová, logická a poučná hlediska. Na tuto jeho práci (...) je absolutní spolehnutí a dodnes je hojně využívána.“ (Hana HLAVÁČKOVÁ, srov. příspěvek v tomto sborníku).

³⁴ Kopie dopisu Odboru kultury Národního výboru hlavního města Prahy, č.j. kult/6–1979/73 zn. 463/1, ze dne 19. 12. 1973, archiv Konventu Panny Marie Sněžné na Novém Městě, bez signatury.

³⁵ Srov. Z dopisu biskupovi, in: *Epilegomena*, s. 46. Toto biskupovo mlčení je v povědomí některých lidí interpretováno tak, že šlo o biskupovu iniciativu. Srov. např. O. Mádr ve své recenzi Malé katolické liturgiky, in: *Teologické texty 4* (2005), s. 173. Tuto interpretaci lze vyčíst i z nenápadné Boušeho zmínky v dopise, který v roce 10. 2. 1976 adresoval sekretáři liturgické komise J. Matějko-vi: Dopis sekretáři liturgické komise, in: *Epilegomena*, s. 60.

³⁶ Důvody Bouše podrobně vysvětluje ve zmíněném dopise in: *Tamtéž*, s. 51–61.

nesnažili, protože si byli vědomi nebezpečí, které plyne z uzavřenosti. Část našla útočiště ve farnostech, kde působil Miloslav Máša, ostatní v různých jiných.

Po dlouhotrvajících neshodách s liturgickou komisí odmítl Bouše v roce 1976 pokračovat v překládání liturgických knih.³⁶ Značná část textů byla v té době již prakticky hotová. Neúčastnil se tedy další práce, která se týkala denní modlitby církve.

Poté, co podepsal Chartu 77, byla Národní galerie nucena rozvázat s ním pracovní poměr, protože nesplňoval „potřebné požadavky, především politickou kvalifikaci“.³⁷

V roce 1978, tj. v době, kdy prožíval po ztrátě posledního svým schopnostem odpovídajícího zaměstnání frustraci i trpké zklamání z církve, jehož posledním důvodem byl oficiální postoj jejích představených k chartistům, resp. k Chartě 77, napsal pod názvem „Paradox křesťanství“ jeden ze svých stěžejních textů, v němž hledá útěchu v Kristově kříži.³⁸ Po dobu zbývající do dovršení důchodového věku pracoval jako noční vrátný. Jako důchodce byl zaměstnán v letech 1983 až 1987 ve zdravotnictví. V roce 1987 se odstěhoval do Neštěmic u Ústí nad Labem. Odchod z Prahy znamenal částečnou úlevu od sledování tajnou policií.³⁹

Po listopadu 1989 se jako mnoho jiných členů různých řádů do kláštera už nevrátil. Kontakt se svojí řeholní komunitou ale i nadále udržoval. Jako kněz sloužil v Ústí nad Labem malé skupince věřících, tvořené převážně starými lidmi a romskými dětmi. Koncem roku 1999 se Bouše vrátil do Prahy. Zemřel v šedesátém roce svého kněžství ve věku nedožitých osmdesáti čtyř let

³⁷ *Výpověď z pracovního poměru*, č.j. 2332/77 – KPÚ/Vt, ze dne 19. 4. 1977, archiv Konventu Panny Marie Sněžné na Novém Městě, bez signatury.

³⁸ V době svého vzniku byl šířen jako strojopis. Dnes také in: *Epilegomena*, s. 137–142. Spolu s reakcemi několika autorů také in: *Teologický sborník 1 (1999)*, s. 3–19.

³⁹ Srov. Zdeněk Bonaventura BOUŠE, *Dopis evangelickému bratru faráři*, in: *Getsemany 5 (2002)*, <<http://www.getsemany.cz/index.asp?c=374>> [2008-03-31]. Zvukový záznam rozhovoru s J. Vrbenským ze dne 28. 2. 2005, archiv autora.

16. dubna 2002. Smrti se bál. Nepostrádal onu jediné neomylnou naději v Krista, ale byl vzdálen všem „siláckým řečem sebejisté zbožnosti“.⁴⁰

Uzavřela se tak pouť jednoho z našich nejvýraznějších ekumenických teologů 20. století, kazatele, který tak jako proroci nenechal nikoho lhostejným, kněze, který mohl veřejně působit jen krátce, ale který skrze slova českých liturgických knih – byť všemožně pokroucená – slouží naší církvi stále. Odešel znalec umění, jehož nuceného odchodu po podpisu Charty 77 Národní galerie později litovala.⁴¹

Na závěr odkazujeme na slova, která nad jeho rakví pronesl řádový bratr P. Benedikt Holota. Tato řeč je součástí tohoto sborníku.

⁴⁰ O této úzkosti svědčí mnozí jeho přátelé, Bouše ji svěřil i autorovi této práce. Zde citujeme Hellerův příspěvek v tomto sborníku.

⁴¹ Dopis č.j. NG/3242/90 – řed., ze dne 22. 1. 1990, archiv Konventu Panny Marie Sněžné na Novém Městě, bez signatury.

Knih hořké lásky¹

Lenka Karfíková

Čím byl Zdeněk Bonaventura Bouše pro pražské katolictví přelomu 60. a 70. let, může patrně říci jen ten, kdo tuto dobu velkých nadějí a velkých zklamání pro český národ i pro katolickou církev spoluprožil a mohl spolureflektovat. Také pro nás, kdo přicházíme později, je ovšem velmi důležité pokusit se tuto dobu rekonstruovat a pochopit, chceme-li vůbec nějak porozumět svým vlastním, třeba i neuvědomělým a neznámým kořenům. Františkán Bonaventura Bouše, kazatel u Panny Marie Sněžné na Novém Městě pražském a později v kostele Narození Panny Marie v Praze – Záběhlicích (státní souhlas mu byl udělen po lednu 1968 a odňat s postupující normalizací o Vánocích 1973), autor dodnes tiskem nevydaného, v samizdatu však mnohokrát opisovaného *Pokusu o katolickou liturgiku* (1. samizdatové vydání 1981, 2. samizdatové vydání 1983, 3. samizdatové vydání 1984),² nepochybně patří k těm, jejichž stopa se do tváře našeho katolictví zapsala hlouběji, než by se mohlo na první pohled zdát a než by tomu snad Bouše sám, žijící dodnes v ústraní, byl ochoten věřit.

*Epilegomena*³ jsou fakticky knihou, kde Bouše ve výběru textů, svým obsahem i formou dosti různorodých, ve zkratce zaznamenal svou životní cestu od počínajícího konce svého krátkého veřejného působení (první stať pochází z r. 1971) ke konci

¹ Text je recenzí knihy: Zdeněk Bonaventura BOUŠE, *Epilegomena*, Praha 1996 (soukromý tisk, náklad 300 výtisků). Recenze poprvé vyšla v: *Teologický sborník 3* (1997), s. 95–99.

² Dílo vyšlo zcela veřejně až péčí Václava Konzala pod názvem *Malá katolická liturgika. Tradice, kritika, budoucnost*, Praha: Vyšehrad 2004.

³ V textu jsou ponechány odkazy na první vydání, jak je uvádí L. Karfíková. V poznámkovém aparátu budou doplněny rovněž odpovídající odkazy na druhé, upravené vydání: Zdeněk Bonaventura BOUŠE, *Epilegomena*, Praha: OIKOYMENH 2000.

komunistického režimu i dále za něj (nejnovější stať je z r. 1992) a paralelně i mnohé napověděl o osudech církve u nás v oněch dvou desetiletích. Vzhledem k omezenému nákladu knihy nebude snad bez užitku upozornit podrobněji na její skladbu a obsah.

Vstupní stať *Naděje katolictví v zemích českých* (Duchovní pastýř 1/1971; s. 9–14⁴) mluví jasnou řečí o tom, co autor pokládá za důležité a nadějně v Kristově církvi a jejím liturgickém dějství a co naopak za beznadějně přežilé a smrtící: „Jestliže však daná liturgická forma naopak už neponechává místo Duchu, nerespektuje autentický život obce a brání touze po pravdě, uhašuje Ducha a deformuje se v kult a ritus ve starém židovském nebo pohanském smyslu, přestává být pomocí pro církev a stává se zradou na jejím Pánu, který chce, aby církev trvala v Duchu a v pravdě. Vrací církev liteře Zákona a nerespektuje svobodu milosti boží. Neboť touto milostí boží je právě Kristus Pán, který byl poslán naplnit Zákon, a tím zrušit zákonictví. Základním kritériem pro život církve, a tedy především pro její liturgii musí být živá pravdivost. Pán Ježíš o sobě řekl, že je pravda a život, život skutečný, ne fiktivní, život ve světě pro svět, neboť svůj život vydal za svět. Pokud tedy církev není v pravdě, tj. v Kristu, není v životě, ale ve smrti. A tam, kde umírá, protože přestává opravdu žít životem, kterým je Kristus, pravda a život, není tato její smrt neštěstím pro nikoho, jen pro ni samu.“ (s. 12n)⁵

Již tento citát obsahuje dva důrazy, pro Boušeho teologii příznačné: Kristus jako ten, kdo vydal svůj život za svět, a církev se svým liturgickým slavením a společenstvím jako místo živé pravdivosti. Jen tam, kde toto dvojí platí, je křesťanství pochopeno a žito. Totéž, ovšem se zaostřením na smysl křesťanského kněžství, vštěpuje Bouše posluchačům bohoslovecké fakulty v Lito- měřicích jako jejich odcházející učitel (*Posluchačům bohoslovecké fakulty*, Vánoce 1971; s. 15–18).⁶

⁴ E, s. 9–14.

⁵ E, s. 13.

⁶ E, s. 16–20.

Ve výňatku *Z odpovědi na dopis bývalého zpovědníka* (Velikonoce 1972; s. 19–24⁷) Bouše hájí praxi své farnosti slavit večeři Páně s přijímáním pod obojí a s pozváním evangelických bratří, neboť uznání „autenticity jejich křesťanství“ se podle jeho názoru a svědomí „nemůže dít jen nějakými laskavými slovy, kterým podle svých trpkých zkušeností s námi mohou evangeličtí bratři právem nevěřit“ (s. 19).⁸

Také tato velkorysá ekumenická otevřenost patří ke konstantám Boušeho teologie, který mnoho čerpá zejména z biblistiky evangelických křesťanů a jehož teologická blízkost kupř. k evangelickému starozákonníkovi Janu Hellerovi je možná větší než blízkost obou mužů k leckterým členům jejich domovských církví (není jistě náhodou, že Boušeho *Pokus o katolickou liturgiku* byl ve svém samizdatovém vydání dedikován právě Janu Hellerovi). Ve své stati *Věřím svatou církev obecnou* pro (evangelickou) Křesťanskou revui (3/1972; s. 21–22⁹) se také Bouše ptá s neúprosnou poctivostí sobě vlastní: „Čím je vlastně mé křesťanství katolické a jaký má smysl tento název mého křesťanství? Nevím, zda si někdo z nich (scil. katolicky vychovaných křesťanů) dovede na tuto otázku uspokojivě odpovědět. Já to nejsem. Ale je mi zřejmé, že jsem povinen si tuto otázku klást. A chtěl bych, aby tato položená otázka i má neschopnost k odpovědi patřila nějak k mému křesťanskému svědectví.“ (s. 21)¹⁰

Tři homilie u Matky Boží v Praze Záběhlicích (listopad 1973; s. 25–29¹¹) jsou ukázkou Boušeho kazatelského umění. Evangelijní text si v jeho interpretaci ponechává veškerou svou hádanovitost a přitom a právě tak se stává Božím slovem, které volá k víře, volá k rozhodnutí, volá k odvaze, kterou si žádá právě tato chvíle a pro niž zítra možná bude už pozdě. Do dějství Božího slova v záběhlické farnosti dává nahlédnout i magnetofonový záznam společné svátosti smíření, jak ji Bouše naposled slavil

⁷ E, s. 21–22.

⁸ E, s. 22.

⁹ E, s. 23–26.

¹⁰ E, s. 23.

¹¹ E, s. 27–32.

s těmi, jimž sloužil: *Poslední zpověď v Záběhlicích* (Vánoce 1973; s. 30–35¹²). Krom odvážnosti liturgické formy s modlitbou kajících žalmů, zástupného vyznání pověřeného bratra, vzájemného odpuštění, kajícího obrácení a rozřešení je velmi zajímavá i Boušeho vstupní reflexe. Komunistickou mocí zbaven své služby, vyznává zde františkánský kazatel i možnou vlastní vinu svou a násilně rozprášené obce: „Jako by si tohleto společenství stánilo; ono se moc nezajímalo o druhé církve, ono bylo dokonce v ustavičném pokušení druhými církvemi pohrdat, nepomáhat jim, nebrat jejich viny na sebe, dokonce se od nich distancovat. A proto je stihlo rozptýlení.“ (s. 30)¹³ Jen ten, kdo farnost Bonaventury Boušeho znal, může posoudit, zda je toto sebeobvinění pravdivé. Nicméně i nezaujatý čtenář jeho textů tuší, že obrovský nárok, který Boušeho bultmannovské homilie kladou na posluchače, je ve své radikální věrnosti evangeliu určen dosti elitní obci.

Poslední bohoslužba v Záběhlicích (1. 1. 1974; s. 36–39¹⁴) je nejen podmanivým dokladem majestátního smutku, s nímž Bouše opouštěl svou farnost, ale zároveň příležitostí aplikovat kenotickou christologii v oblasti eklesiologie: „Církvi rozumíme společenství učedníků Ježíšových, kteří se shromažďují, aby na něho vzpomínali. A vzpomínka na Pána Ježíše je to, co dává smysl tomuto konkrétnímu shromáždění, této konkrétní církvi, co ji vnitřně ustavuje jako církev. Ale co znamená vzpomínat na Pána Ježíše? Pán Ježíš není jen člověk, který v lidské historii vykonal veliký čin a říkal moudrá slova. On sám je čin, sám Slovo, on je přítomnost boží v tomto našem světě.... Proto, že všechno, i sám sebe dal, že všechno konečně v sobě odstranil a sám sebe zmařil pro království Otcovo, a tedy pro nás lidi a pro naši budoucnost, vyznáváme, že ho Bůh vzkřísil, že je živ; že žije.... Vzpomínka na Pána Ježíše je zajisté touhou po jeho přítomnosti, ale zároveň vědomím, že tento člověk svou ohavnou smrtí neskončil, že jest, že je přítomen a že v něm je budoucnost, a to

¹² E, s. 33–38.

¹³ E, s. 33.

¹⁴ E, s. 39–42.

ne budoucnost omezená časem; že je budoucností boží. A v této víře se teprve stáváme církví.“ (s. 37)¹⁵ Církev jako místo víry v Krista ukřižovaného a vzkříšeného ovšem podle Boušeho sama sdílí osud toho, o němž svědčí: „Teprve tehdy, když se octne církev v situaci, ve které byl její Pán, že totiž nemůže dál, nemá žádné lidské možnosti, je její budoucnost boží, která je neproniknutelná, nepředstavitelná, naprosto člověkem nedosažitelná, tehdy teprve má církev právo doufat, že je lidem božím, že je opravdu církví Kristovou.“ (s. 38)¹⁶

Čím církev jako místo svědectví o vydanosti Kristově sama je, ukazuje se názorně při slavení večeře Páně, kdy je „mezi námi skutečně přítomen... náš Pán a Mistr, který je ve své vydanosti jedno s Otcem a ustavičně se dává těm, kdo se shromažďují v jeho jménu, své církvi“ (s. 42).¹⁷ Tak to líčí Bouše, čerstvě zbavený své služby, ve svém dopise biskupovi a zároveň protestuje proti úpadku křesťanské večeře Páně v „manipulování s Pánem Ježíšem“, jemuž odpovídá neméně skandální „manipulace se svědomím a životy věřících“ ze strany nehodných nositelů duchovního úřadu (*Z dopisu biskupovi*, leden 1974; s. 40–43¹⁸). Tváří v tvář kompromisnímu postoji oficiálních představitelů církve vůči komunistické moci Bouše přikládá kněžské službě i význam prorocký: „Jako nemohu říkat lidu božímú Mír, mír, a není mír, tak také nemohu říkat Pravda, pravda tam, kde je lež.“ (s. 43)¹⁹

Vedle zájmu o současnou biblistiku a praktickou exegezi, které Bouše zasvětil i několik textů shromážděných v *Epilegomelech* – srov. zejm. stať *K ekumenickému překladu Jan 20,23* (Kostnické jiskry 4/1975; s. 44–47²⁰), exkurs *O hadech a holubicích v Dopise příteli* (1977, s. 146–149²¹), výklad k L 10,25–37 *Kdo je*

¹⁵ E, s. 40.

¹⁶ E, s. 41.

¹⁷ E, s. 45.

¹⁸ E, s. 43–46.

¹⁹ E, s. 46.

²⁰ E, s. 47–50.

²¹ E, s. 98–105.

bližní (1985–1986; s. 161–165²²) – je centrem Boušeho teologie zejména liturgie křesťanského společenství. Kromě *Pokusů o katolickou liturgiku*, z něhož *Epilegomena* přináší upravenou verzi velmi zajímavých kapitol o eucharistii, křtu, zpovědi a modlitbě za zemřelé (s. 77–93²³), se pražský františkán spolu se svými přáteli Miloslavem Mášou a Václavem Konzalem podílel na českém překladu nových liturgických textů. Také z nich (resp. z návrhů k nim) i z Boušeho adaptací liturgických textů pro vlastní potřebu nacházíme v *Epilegomenech* některé ukázky: velkopáteční pašiji, přímluvy, eucharistickou modlitbu, kolekty, závěry bohoslužeb, velikonoční modlitby, texty k biřmování, sňatku, křtu dítěte, pomazání nemocných, modlitby u umírajícího, modlitby při pohřbu (s. 94–145).²⁴ Tematicke liturgiky jsou rovněž věnovány stati *Poznámky k oficiálním překladům mešního řádu* (1992; s. 58–64²⁵), *O českém liturgickém zpěvu* (1991; s. 65–68²⁶), *K textové úpravě apostolika a modlitby Páně* (1991; s. 69–76²⁷).

Do komplikovaného zákulisí vzniku nových překladů liturgických textů dává Bouše nahlédnout ve svém *Dopise sekretáři liturgické komise* z února 1976 (s. 48–57²⁸), v němž na obtížnou překladatelskou práci pro necitlivé úpravy liturgické komise rezignuje. Jako dokument bolestné doby i neblahé situace naší církve jsou velmi cenné i dva Boušeho dopisy příteli, který podepsal Chartu 77 a narazil na nepochopení svého biskupa, z léta a podzimu 1977 (s. 146–160).²⁹ Bouše s bolestí pozoruje, že biskup, ačkoli představitel Kristovy církve, zneužívá Písma, které se v jeho rukou nestává usvědčujícím i osvobozujícím Božím slovem, ale zabíjejícím literou. Takové počínání připodob-

²² E, s. 114–119.

²³ E, s. 81–97.

²⁴ E: Návrh přímluv, s. 143; návrh eucharistické modlitby, s. 144–148; další liturgické texty jsou obsaženy ve výše zmíněných kapitolách „Poslední zpověď v Záběhlicích“ a „Poslední bohoslužba v Záběhlicích“.

²⁵ E, s. 62–68.

²⁶ E, s. 69–72.

²⁷ E, s. 73–80.

²⁸ E, s. 51–61.

²⁹ E, s. 98–113.

ňuje Bouše s veškerým svým pathosem chování zákoníků: „Takovýto vztah k Písmu je vysloveně zákonický, neboť takto nakládali zákoníci s tím, co je psáno: Písma pro ně nebyla svědectvím, ale mrtvou literou, jednou provždy danými normami, které jsou teď k tomu, abych se jimi ospravedlnil, abych se jejich aplikací nebo vhodnou interpretací vyhnul odpovědnosti, abych se jejich mechanickým plněním zajistil a zaštitil před soudem božím i lidským. Navíc si zákoníci učinili z litery Písma nástroj své moci nad lidmi, vnutili se za jeho legitimní a jediné autentické vykladače a ovládali skrze ně svědomí druhých. Toto jejich smýšlení a jednání bylo v nejpříkřejším rozporu se smýšlením a jednáním Ježíšovým. Kdo takto smýšlí a jedná, není učedník Ježíšův. Neboť Ježíš je plnost Proroků a konec Zákona. Neboť Ježíš dal nám, všem, kdo ho chtějí následovat, svobodu svazovat a rozsvazovat (Mt 18,18); to znamená: Žádný zákon ti nepomůže, ty sám musíš znovu a znovu sebe nasazovat, ty sám musíš riskovat bez jistoty, jak to s tebou dopadne. O této strašné svobodě věděl zajisté Pavel víc než Petr nebo Jakub, bratr Páně.“ (s. 150)

„Strašná svoboda“ riskovat a nasazovat se a jen tak být práv Ježíšovu nároku je motiv, který se v Boušeho teologii častěji vrací a je posledním důsledkem jeho kenotické christologie. Rovněž antifundamentalistický tón je pro pražského františkána něčím příznačným. Neuplatňuje se pouze ve vztahu k Písmu, ale také ke křesťanské tradici a jejím formulacím, jak to Bouše zdůrazňuje ve stati Slovo Boží v církvi, jíž reagoval na případ Hanse Künga (Velikonoce 1980; s. 166–172³⁰). V závěru této úvahy Bouše připojil své vyznání, které je jakousi variací na aposto-likum. Vyjímám nejrozsáhlejší christologicko-soteriologický článek: „Vyznávám, že tento Ježíš Nazaretský je člověk, kterého Bůh vyvolil a pomazal Duchem svatým, který chodil dobře čině a káže evangelium o přicházejícím království božím; že je člověk, který dal sebe sama; že sebe sama zmařil a byl věrný až

³⁰ Ve druhém vydání *Epilegomen* (s. 120–136) nese kapitola název „Tractatus de verbi Domini libertate“.

k smrti kříže. Vyznávám, že Bůh tohoto svého služebníka vzkřísil a pravicí svou povýšil. Vyznávám, že tento Ježíš byl a je zcela zajedno se svým Otcem nebeským; že je milovaný Syn, v němž se Bohu dobře zalíbilo; že je jeho věčné Slovo, které bylo u Boha, a v životě a ve smrti a ve vzkříšení Ježíše Krista bylo vysloveno v čase. – Jsa bezvýchoďně a beznadějně hříšný, vyznávám, že jen v Ježíši, který je Kristem, je moje spravedlnost. Neboť on jediný naplnil veškerou spravedlnost; jako beránek obětní sám sebe dokonale obětoval, neboť vzal na sebe před božím soudem všechny hříchy světa, a tedy i můj. Ačkoli byl bez hříchu, stal se pro mne a pro nás hříchem a prokletím. On je teď náš a můj přímluvce u svého Otce a smíření za moje hříchy, tak jako za hříchy celého světa... Před ním skláním kolena, neboť takto skláním kolena před svým Pánem a Mistrem a před Bohem jeho i před Bohem mým; i když vím, že mému Pánu a Mistru nejde o to, abychom se mu klaněli, ale o to, abychom ho následovali.“ (s. 171n)³¹

Ježíš jako „člověk, který dal sebe sama“ (*anthrópos ho dús heauton*, 1Tm 2,5n), jehož opuštěnost na kříži není konec, ale počátek, je jádrem i poslední Boušeho stati *Paradox křesťanství* (1978; s. 173–176).³² Pavlovské bláznovství Boží a slabost Boží silnější než lidé (1K 1,17–25) zde pražský františkán představuje jako samo srdce křesťanství: „Tento základ křesťanství je zajisté neslýchaný paradox, který záleží v nepřekonatelném rozporu mezi moudrostí lidskou a bláznovstvím božím: mezi tím, co člověk může, a tím, k čemu je vyzván. Neboť člověk je determinován vším možným, především svým lidstvím, a jako takový je vyzván k tomu, co Ježíš nazýval království boží; k něčemu, co ho naprosto přesahuje, čemu nemůže být nikdy práv, co je zcela nové, neplánovatelné a nepředvídatelné, co přesahuje všechno lidské pomýšlení. Jestliže tedy člověk tuto výzvu uposlechne, musí ztroskotat, jako ztroskotal Ježíš, nebo selhat, jako selhali jeho učedníci, především první z nich, Petr.“ (s. 175)³³ Podle para-

³¹ E, s. 134n.

³² E, s. 137–142, kde druhá poznámka byla podstatně rozšířena r. 1999.

³³ E, s. 141.

doxního vidění Ježíšova kázání na hoře se budoucnost neotvírá bohatým, smějícím se a spravedlivým, ale chudým, plačícím a hříšníkům. Naděje je právě tam, kde už žádné naděje není, království Boží nepřichází jinak než v bláznovství a bezmoci, v „člověku, který dal sebe sama“. Teprve takové křesťanství přináší spásu, míní Bonaventura Bouše, neboť jedině tento postoj je postoj Ježíšův, jedině jemu je zaslíbena budoucnost. „Naděje spásy je tedy jenom tam, kde je duch Ježíšův, přičemž není důležité, zda je Ježíš jmenován.“ (s. 176)³⁴

Jádrem Boušeho teologie je tedy zřetelně Ježíšova kenoze, Ježíš jako „člověk, který dal sebe sama“. Církev je místem Ježíšovy připomínky a přítomnosti, místem, kde se výslovně připomíná to, co se snad děje i jinde, totiž že Boží království přichází v lidské slabosti a bezmoci. Neděje se to ovšem jinak než za cenu lidského riskantního sebenasazení a sebevydání, jímž člověk reaguje na výzvu, kterou představuje Ježíšův příběh. Být této výzvě práv znamená sdílet Ježíšův osud ztroskotání, což platí pro jednotlivce i společenství. Christologie kenoze s sebou přináší ekleziologii kenoze a spiritualitu kenoze.

Tato teologie, představující jakousi impozantní františkánskou verzi bultmannovského existencialismu (myslím zde především na Bultmannovu nezapomenutelnou knížku *Jesus*, Tübingen 1926), má svou nespornou velikost a fascinující sílu, má však i své riziko. Věřím, že o něm nikdo neví lépe než Bonaventura Bouše sám.

Pochopit nárok, s nímž se Ježíš evangelií na člověka obrací, jako volání k autenticitě, „živé pravdivostí“, je naprosto legitimní. Pokud se ovšem nedodá, že Ježíš volá k autentickému pochopení posvátných Písem, tj. formy, která člověka jako jednotlivce předchází a je mu uložena, může zůstat nejasné, co by živá pravdivost či autenticita byla, čím by se nakonec odlišovala od zbožného sebezotročení, které si člověk sám ukládá jako nárok Boží.

³⁴ E, s. 142.

Přínejmenším zůstává tato autenticita, toto pravdivé nasazení, vydáno subjektivně, která je může znetvořit v karikaturu. Člověk bohužel může sám sebe vydat a zmařit také nesmyslně. Uložené formy, které jeho autentické nasazení usměrňují, také kupí. Tóra nebo evangelia, jistě nejsou hotovým a neměnným souborem předpisů, které spadly s nebes, jakkoli je jim jako každému posvátnému textu přičítán božský původ. Posvátný text vzniká jako svědectví daného společenství o jeho zkušenosti s jeho Bohem, zároveň má však pro tuto zkušenost napříště normativní smysl a sám je dál touto zkušeností dotvářen a interpretován. Také živá pravdivost křesťanství může existovat jen jako stále nové uchopování tradované materie posvátných textů a forem, usilující o autenticitu v daném kontextu a daném okamžiku. Úsilí o autenticitu je tak nerozlučitelně doprovázeno naplňováním předem uložené formy, která ovšem v tomto úsilí samém zároveň vzniká a dotváří se a která – ve všech náboženstvích světa – vždy může také být dezinterpretována zákonictvím.

Nárok autenticity je tak nezbytně konfrontován s převládající neautenticitou uvnitř náboženského společenství i mimo ně. Tato skutečnost je základem eklesiologie a spirituality kenoze: Ježíšův příběh na nás klade nárok, který je v rámci naší lidské situace nesplnitelný, jemuž nemůže být člověk nikdy práv, a vždy musí buď ztroskotat, nebo zradit. Věřím ovšem, že toto poznání snad smí být provázeno ještě hlubším vědomím, že to končků nejsme my, na kom všechno záleží, ačkoli na nás záleží mnoho (Jb 38,4nn; Ž 144,3n). Snad právě toto míní nauka o milosti apoštola Pavla, již se dostalo v křesťanských dějinách tolika protichůdných interpretací, snad právě toto míní Ježíšův obraz „pouhých služebníků“ (*dúloi achreioi*, L 17,10). Toto vědomí o poslední vážnosti našich činů, která – je-li takto pochopena – stává se vážností předposlední, může snad být zdrojem osvobozující velkorysosti a humoru tváří v tvář neodstranitelné neautenticitě vlastní i druhých.

Závěrem chci vyjádřit víru, že ona tolik drahocenná „hořká láska, plná úzkosti“ Bonaventury Boušeho (s. 152)³⁵, kterou dnes chová ke své církvi mnoho poctivých katolíků, jak to autor již před dvaceti lety tušil (s. 156n)³⁶, snad může vyčíst z dějin lidu Staré i Nové smlouvy ujištění o Hospodinově věrnosti nevěrnému lidu. Neboť právě této lásce, nikoli lehkovážné sebejistotě zákonických establišmentů, toto ujištění patří: „I stane se v ten den, že vyslyšíte budu, dí Hospodin, vyslyšíte budu nebesa, a ona vyslyší zemi. Země pak vyslyší obilí, i město, i olej, a ty vyslyší Jezreel. Nebo ji rozsejete na zemi, a smiluji se nad Loruchámou, Loammí pak řeknu: Lid můj jsi ty, a on dí: Bože můj.“ (Oz 2,21nn) Snad se i v lidské bezmoci katolické církve u nás a nejen u nás „otvírá budoucnost“ (s. 175).³⁷

³⁵ E, s. 105.

³⁶ E, s. 109n.

³⁷ E, s. 141.

Bonaventura Bouše

Odkaz a vzpomínky

Editori Jan Rüchl a Petr Štica
Obálka a grafická úprava Zbyněk Kočvar
Vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
roku 2009 jako svou 896. publikaci
Odpovědný redaktor Jaroslav Vrbenský
Vydání první. AA 9,71. Stran 208
Vytiskla tiskárna Ekon, Jihlava
Doporučená cena 198 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.
Praha 3, Víta Nejedlého 15
e-mail: info@ivysehrad.cz
www.ivysehrad.cz

ISBN 978-80-7021-998-0